

Бистин чагыс чер чуртуувус, Совет Эвилелинин Маадыры Михаил Бухтуевтин амдырал-чуртталгазынын, Ада-чурттуу Улут дайынынга оон маадырлыг чоруунун дугайында материалдар республика солуннарынга моон мурунда чылдарда парлаттынып турган. Ынчалза-даа маадырнын эрес-дидим чорук кылганы танк экипажынын дайынчы чорудулгазынын дугайы номчукчуларга долузу-биле билдинмейн арткан. Михаил Бухтуевтин—тыва черге төрүттүнген ол анык маадырнын дугайында билдинер-ле хирези-биле хөйүнү номчуксаар болгай бис. Ынчаарга бистин моон адаанга парлаан чүүлүвүс ол маадырнын экипажынын дугайын элээн делгеренгей кылдыр чугаалап турар.

турган, а Бухтуев машинаны шырып аразынче делирлендирип кирире берген.

— Машинаны кааптар-дыр!—деп, Комаров дужаагаш, боду танкыдан эң сөөлүндө үнгөн. Каш секунда болганда, «үжөн дөрткү» часты берген. Товарылга болган ок командирни балыглапкан.

А кажан Комаров госпитальга чыткаш, бодунун экипажынга катап

көөрге, миномёт узуткаттырган болган. Станцияже чүткүп бар чыткан танкыларже одун ажытпышаан, гитлержи батарея харыксырап бар чыткан.

...Бурунгаар, чүгле бурунгаар! Хенертен хөлзөнчиг частышкын үнгөн. Танк сирлеш дээн, ынчалда-даа ара доктааваан. Чүү болурун экипаж эки билбээн-даа болза, танк бурунгаарлап-ла орган.

чеде берген, снаряд чаа хөмө дужуп каан черге калбаш кээп дүшкөн.

Ол-ла үеде частышкын дыңналган. Өртең-кара ыш болгаш от танк кырынга шөйлү берген. «Төнгени ол-дур! — деп, Комаров мунгарап болаан.—Ийи кижини менди үнгенер, а Бухтуев биле Королев—өлүрткөн-нери ол-дур». Олар танк иштингеле элүртүп каанар. Ах, Миша, Миша!

...Бобруйск уунга шыңгыы тулчуушкуннар үргүлчүлөп турган. Бүгү-ле роталар, взводтар, экипажтар ам болур тулчуушкун дугайын чугаалажып тургулаан.

Доннун 1-ги гвардейжи танка корпусунун составынга турган, полковник Кожановтун бригадасы дайынны оюн эртерин кызытпышаан, оон күштүг бөлүгүлөшкүни-биле чоокшулажып бар чыткан. 1944 чылдын июньнун чээрби дөрттүн хүнүндө кезээликтей ол бригада Слободка биле Романише суурларнын чоогунга доктаай берген.

Танк командирин лейтенант Комаров шыргай аразында жазырып каан турган бодунун танкызынга чедип келген, экипажтын кезигүннерин кыйгырган. Бир-ле дугаарында, башкарыкчы-механик Михаил Бухтуев терең сизен аразында үнө халып келген, оон соондан—наводчик Петрухин көзүлгөн. А оон соонда ок дажыкчызы Хисматулия биле радист-пулемётчик Королев каттыжып келген.

Командиринче аныктар айтырган-зыг көрүп турганнар.

Машинаны тулчуушкунга белеткээрин: чепсөөн хынаарын, кывар чүүлду кудуп алырын Комаров дужааган.

Экипажтын кезигүннери дүргөн хөделип үнгенер. Кажан бүгү белеткел доосту бергенде, Комаров машинаның чагыс ээрийинге чедир хынаан.

— Ам удуп алыңар!—деп, командир чугаалаан.

А боду шлемофонун ужулгаш, ыяш чанынга чыдып алгаш, удуп чадап чыткан. Ам болур тулчуушкун дугайын, экипажынын дугайын болап чытканы ол.

Оон экипажы тернайы-ралдыг, эки оолдар хире-кады чоруп кел-илинче дооскаш кел-езин-

ОЛАРНЫҢ БИРЭЭЗИ...

де, арай таарзынмайн турган.

— Ам-даа анык командирлиг-дир бис!—деп, Бухтуевке Хисматулин чугаалаан.—Станокка ажылдап көрбээн кижини-дир. Бухгалтерлеп турган кижини эвеспе, ында ындыг берге чүү боор.

Башкарыкчы-механик Бухтуев анаа удурланган:

— Командир лыжага бирги разрядчы кижини болгай. Черле ынчаш—спортчу.

— Көргөй бис аан,—деп Хисматулин харыылаан.

Экипаж өөренип, белеткенип-ле турган...

1943 чылдын июльда экипаж Орёл чанынга тулчуп турган. Шилиттинип үнгөш, аас шаңналын алган. Речница хоорай дээш тулчуушкунга шылгараанын барымдаалаап, командирини Кызыл сылдыс орден-биле шаңнаткан. Днеприни барыын эринге турда, экипажка берге болган. Ынчалза-даа командиринин ангадап, хөлзөп турганын кым-даа көрбээн. Ол дээрге угаангыр, мерген командир болган.

Днепр ындынга тулчуушкун... Бурунгаар чүткүп бар чыткан танкыже гитлержилер артиллериязынын бүгү одун ажыткан. Снарядтар мырынай чанынга кээп дужуп тургулаан. А бир снаряд танкынын он талакы багын орта каккан, танк чалбышталы берген.

— Десант люгун белеткээр!—деп лейтенант командылаан.

Ийилээ—Хисматулин биле Коро-

вун ээринин ушта ээгин-

чедип келген, Хисматулинден мынча деп айтыраын утпаан:

— Днепр ындынга бис канчап черле дириг артканымыс ол чоор, чугаалап көрүдөрөм? Танк часты берген болгай...

— Эш командир, чогуур өйүндө үнө халаан болгай бис. Шенелде деп чүвө ол-дур!—деп, ол харыылаан.—Чүү дээр боор, эртемге четтирдим. Мен силерни баштай чүвө кылып өөрөмзөөн кижини деп бодал турган болгай мен.

— Ол дугайын сагынмаал, Хисматулин.

... Байдал шыңгырап орган. Хенертен-не ийи кызыл ракета аккөк дээрни шыя шаапкан. Олар өшпөөндө-лөш, бүгү башалкан хары утда станцияже адып эгелээ. Комаровтун танкызы боолашкындан сирлеш кылынган. Хисматулин ээлчеглиг снарядты эккелген.

— Сери чанында от точказын көрүп кагдым!—деп лейтенантыга ол илеткөөн.

Комаров ону база эскерип кааш, наводчикке команданы берипкен.

Боолаашкын эгелээ.

— Серинын он талазында—миномёт!—деп Бухтуев илеткөөн.

Танк шимчеп-ле орган. Он талазынга өске взвод турган. Башкарыкчы-механик Бухтуев машинаны улам дүргөдөдипкен. Июньнун чидиг-ногаан сизени танкынын илчирбизиниң кырында чыткан. Доктаай дүшкөн-нер. Боолаашкын. Сери чанынга ка-дер буртунайнып көзүлгөн. Карозун арлы бергенде Комаров

— Быва бердивис!—деп, Бухтуев алгырган.

Механикти лейтенант лыкнаваан. Ол аар-берге тынмышаан, аткаар көргөн. Оон соонда миннип келген, ыңай бооп бар чыдар бронепоездини көрүп каан.

— Салба, Миша!—деп, ол шедир-гелендирип чугаалаан.—Бурунгаар! Тараннап кириптээл! Дугуйларыңче...

Шаап халдап бар чыткан танкистер көөрге, Комаровтун танкызы хып турган хирезинде-ле, бронепоезд-биле чоокшулажып бурунгаарлапкан. Лидим-не чорук болган. Часты бээр чоокшулаан, от хөмө алган танк бүгү кужу-биле бронепоездиге чыпшыр четкен. Бир бронеплощадка шугумдан адырыл берген, солагай талазында бирээзи чуурлу берген, үшкүзү... А танк багдадыпкан чүвө лег шимчевейн турупкан.

— Эх, өлүртүп кагдылар!... деп, ол маадырлыг чорукту көргөн лейтенант Федоров чугаалаан.—Эх, Комаров, күштүг баш! Шуптузу өлүртүп кагдылар!

Ол чүл ынчаш? Хып турган танкынын люгү хенертен ажыттырган соонда, оон наводчик Петрухин үнүп келген. Туттунуп чоруй, ол кээп дүшкөн. Оон соонда Хисматулин көстүп келген... Командир үнөр люктан Комаров үнүп келген. Тендирвишаан, ол элээн каш баскаш, турупкан. Бажы дескиннип келгени ол. Он талакы кастыындан хан шуужуп бадып турган. Лейтенант ону холу-биле чоткаш, бөлүк ыяш аразынче базып

Комаров ковайып келген, демір орук шугумунче базыпкан. Ынчалза-даа оон кырынче ийи гитлержи шурап келген. Боо-чепсек чок, балыглаткан кижини деп бодалаш, олар совет офицерни диригте тудуп алыр деп күзөөннер. Олар ийи базым черде келгенер. Ынчаар орта, Комаров карманындан пистолетин ушта соп эккелген, фашистерни кыра аткылап каан.

Бөлүк ыяштарга чедир каш-ла базым арткан.

А оон соонда—госпитальче. Федоровтун взводунга катап чедип келгенер. Чугаалашкан. Дмитрийге Николай кээп чугаалаан:

— Сээң тараннааның ынчаарда бүгү чүвени шийтпирледи, тулчуушкунга сен тийлээн деп чугаалап болур. Сени болгаш Бухтуевти-Маадыр болурунга демдегеп кирир бис.

Гвардейжи лейтенант Комаров соонда чаа танк хүлээп алгаш, Минск чанынга, Нарев хемнин барыын эринде плацдарм дээш тулчуушкунарга киришкен. Нарев хемге Комаров маадырлыгы-биле өлгөн. Анаа Совет Эвилелинин Маадыры деп атты өлүрткенинин соонда тывыскан.

Бистин чагыс чер чуртуувус Михаил Бухтуев биле лейтенант Комаров—бир экипажка калы чораан ийи Маадыр ол.

(«Тихоокеанская звезда» солунга парлаттырган материалдарны амыглап тургаш Хабаровскиде Партияның дээди школазының дыңнакчызы А. КОЛ бо чүүлду допчулап кылган).